

נאמר של ני

הצנזור הישראלי על הסופרים עולים מברית המועצות

★ ספר מאת מחברת „הירושימה אהובתי“ בעברית ★ הנפט זורם לים התיכון ★ רשימת הגרפומנים של י"ד אברמסקי (המשך)

תולעי תרבות

הרביזור

סיפור מדהים ומרתק של אחיות עייניים, שיש בכוחו להזכיר את הרביזור של ניקולאי גוגול, מתנהל בשנים הרחוקות בסיפורת העברית. הוא עוסק בהתחנות של אדם למי שאינו עוליסחדשים מברית המועצות הקשור רים לסיפורת ולתרבות כלל, ובעלי עניין מיוחד בסיפורת הישראלית, מגלים את דמותו של אחד. יצחק אורן-נדל,

יצחק אורן-נדל שומר שערי הסיפורת

המתחזה בפניהם כפרומיתאוס-ענק השורמר על שערי הסיפורת הישראלית, תוך שהוא עושה כל שיכולתו, על-מנת להיעליל על קיומם ויצירותיהם של בעלי-שם וחוקה שבסיפורת הישראלית. לצרכן הסיפורת הישראלי, ששמו של אותו אורן-נדל נעלם מהשכלתו ומידעתו הסיפורתית, הרי שבחי איש. שפירסם כמה מסיפוריו ברבעון קשת, מבלי שיעורריו תשומת-לב יתירה, וגם כמה מסיפוריו ראו אור בספרים, אם על חשבון המחבר ואם על חשבון משלם המיסים. אלא שהמהפך הפוליטי של שנת 1977 עורר בעיה תרבותית עקרונית. למעט אר"ר צבי גרינבלד, הרי שהמיץ בישר אל חסר סופרים. מצב זה היווה עילה ל-הפניית עיניו של החברת לעברו של אורן-נדל הנ"ל, שהחל להבליט את שריריו היצירתיים, לשחק בפווה שהיא מעל ומעבר ליכולתו ולכישורונות שהעניק לו הריטבע. מוסף הסיפורת של מעריב החל להיעניק מאז המהפך שטחי דפוס רבים להגייגיו של הנ"ל, ובנוסף לכך זכה הוא למענק היצירה של ראש הממשלה. מדור זה לא היה מטריח עצמו לעוסק באורן-נדל, אלאמא סידרת רשימות, שאורחה פירסם באחרונה במוסף לסיפורת של מעריב, שמבין שרורתיה ניתן להריח מעין תערובת של צנזור פוליטי עם אותו רביזור גרוטסקי, הלקוח מכתבי גוגול. ברשימותיו הללו, ניסה אורן-נדל, בלי שון עברית עילגת ורצופת שיגאות לשוריות, שאינן יאות כלל לסופר המתחזה

לאחד המתנבא בשערים, להציג תמונת מצב מווייפת ליצירותיהם ועולמם התרברי תי של כמה סופרים-עולים מברית המועצות — כאלה שמכרו מן הסתם נפשם וכישורונותיהם לאורן-נדל הנ"ל, וכאלה שרסירבו למכור עצמם לזיווג משונה זו של צנזור-רביזור. ברשימותיו מפתח אורן-נדל תזה, שרק העולים מברית המועצות בכורחם להציל את החברה הישראלית מניוונה תיוולה. מנחה את הנביא הימני התורן, תיאוריה סוטה וגוענית, הטוענת כי בניגוד לרובדי עליה קודמים לישראל, הרי שרק אנשי ברית המועצות ישמשו עבור-נו: „טרנספורמטור למיתוג זרם החזון המשיחי המקראי, אל, השעה האלקטרוני מנגמי של הציוויליזציה המדרגית...“ אורן-נדל מתאוהה, כנראה, בייחומו הפ"שי לפאן-סלביזם יהודי נוסח זה של סול"זניצ'ין.

בגוש-מילולי זה של ריקיות לעוסות ועמוסות פאן-סלביזמים, שכמו עברו עייבוד, מסביר הנ"ל מדוע „רק יהדות ברית המועצות, חויית האפוקליפטיקה * של הסיפורת הרוסית, שהעבירה על העם הרוסי את תחושת הבחירה והיעדר המשיחיות... לגבי היהודי הרוסי המושע, עם נישא אלוקים, אינו אגאברוניום שאבד עליו כלח, כי אם מותח תרבותי-היסטורי, המיי ליר ברוחו, על דרך האפוקליפטיקה, מעין תמונה של גוש אנרגיה רחוקה, הכמהה לפורקה, וקל לו יותר מלכל קבוצה את נית אחרת בעמנו, להשיב מושג זה מגלר-תו הפלברילית אל מקרו היהודי הראי שוני...“

דומה שאיוולת כזאת לא באה לקרקע הסיפורת הישראלית מאז ראשיתה, אם להתעלם מהמהפכה האשכנזית של קלמן קצנבלסון (שהיה איש מתנהו האידיאולוגי גי של אורן-נדל זה). מחבר הדברים הגורעניים והתמהמים הנ"ל מנצל את מעמדו „החדש“ בינות לסופרים-עולים מברית המועצות, על מנת לחסל ולמחוק כל טרי-פרעולה-חדש מברית המועצות, שאינן מתאים את עצמו ואת יצירותיו לתהליך „מיתוג זרם החזון המשיחי...“ במילים אחרות, הוא לוחם בסופרים-עולים צעירים, שכתבתם ריאליסטית, כאלה שאינם מוכנים להטביע את גייר הכתיבה שלהם במיתוס זל החזון, ומעדיפים להעלות את תיאור האמת מארץ-ישראל, כפי שניסה זאת בשעתו אחד-העם, ומה עוד, שהקריאה הישראלית מעדיף סופרים שכאלה, מאשר דמויות בעלות „ריווחן אפוקליפטי“ כהיותיו של אורן-נדל.

השקפות-עולם חולניות ורחוקות שכיאלה, הביאו את אורן-נדל לגנות קטעים מתוך הרומן לכו ונכחה... של הסופר ורלי מילוסלבסקי** שראו אור בדויריחון האונגרי ברוסית 22. אורן-נדל כותב על הקטעים הנ"ל: „סיפורו של מילוסלבסקי נקרא ראי ליוח רציני. זה חיבור פרי נוגרפי סריטעם, רווי לא רק, ועלכפטי האם ** יהודי מוכנה, כי אם שיגאת אדם פאדו-מאוכיספית של מי שניחן בכריש רון סיפורי למפה מוכנית, המצטעטע דרך נדרנות בלשון פברוי-פולקלורית, טית, זרועה ניבוליה-פה... מנע פטילי עליה, להמיי חופש, צהיל, מוסקוה, יודי-שלים, הכותל — המאופיין כימעט אי ורק עליה הסיפורת הנורא שסביבו אנ מקוה שעיפה פשטנית זו אינה מעידה אלא על הנתומה בלבד...“

בדומה לסיפורים אחרים של דיראס, הרי שמודראטו קנטיבלה עוסק בהבאת „אני“ אחר המתפקד במצבים בלתי ברורים ובלתי מוגדרים, בהם חותרת המחברת בהכרה מלאה שלא להביע עמדות מוסריות או הגותיות, והיא מעדיפה עליהם תיאורים דיאלקטיים כימעט של נוכח חות, דממה, מילים, חיים, מוות ומיסח תוריות. בסיפור זה, כמו בסיפוריה האחרים, הרי שבשורתה האחת של מרגרט דיראס היא, שהאדם נידון למצב ללא מוצא מבלי שלה, כמחברת, יהיה פיתרון לכשהו למצב זה.

איחור של כ-20 שנה בתרגום לעברית של סיפור פרי עטה של דיראס עשו להטעות את הקורא העברי בעניין התיקמותה של הסיפורת הצרפתית, ומן הדין לציין כאן, שהסיפורת הנוצרת כיום

כותב שורות אלה, שבחן את הסיפור „הפורנוגרפי סריטעם“ וכו', וכו', גילה לי-ראשונה בחייו סיפור על יהודי ברית המועצות, שיבוריו אינם גיבורים אלא בני-אדם, הפוחדים מסוכני הבולשת ונישרים במרתפיה. לכן עלתה תמיהה, מדוע לא טרח עורך מדור הסיפורת של מעריב, חיים נגרי, לבדוק כמה עוסק סיפורו של יורי מילוסלבסקי, או לפחות להעמיד סירפור „משמק“ זה לביקורתו של קהל הדיקוראים. על-מנת שמילוסלבסקי לא יחוש במדינת ישראל כפי שהוא חש בהיותו חושב ברית המועצות, שם הואשם גם ב"כך שסיפורו „פורנוגרפיס, סריטעם“, וכו', מילוסלבסקי ראו לפחות לכוך, מול ליתוגו של הרביזור אורן-נדל. יכולתו הדיקורית של מילוסלבסקי ניתנת להימדד מול ספק-סיפוריו של אורן-נדל ה"ל. אין ספק, ולו הקלוש ביותר, שסיפורו של מילוסלבסקי עולים על שירי בוטיו של הרביזור + צנזור אורן-נדל עשרת מונים.

כל שנותר להאיר בעניין מצער ומביך זה, שאינו לכבודה של הסיפורת הישראית החדישה, הוא העובדה המצערת, שיאישית סיפורתית דהוייה שכזו, משמשת כ„מישרד לקליטה וצינוור“ לסופרים צעירים העולים ארצה מברית המועצות. מזלם של הסופרים הצעירים הללו, שבמסוררתם הרוסית והסובייטית הם מרגלים ל-מיתחזים שכאלה כמו אורן-נדל, למפקחיים תרבותיים, שהשפה הרוסית מצאה להם כמה עשרות כינויים, החל מ„רברי זור“ וכלה ב„דראגוב“ או סתם „קאמארד צנזור“.

תרגום

דיראס

בימים אלה ראה אור תרגום עברי ראשון של יצירה פרי עטה של הסופרת והרמאית מרגרט דיראס, הנמנית על ראשי זרם „הרומן החדש“ בצרפת. דיראס נודעת בעיקר כמחברת התסריט ל-סרטו של אלן רנה הירושימה אהובתי („צילול של הארץ שהלף על פני הדואר בהירושימה מצולם באבן...“). הסיפור היתורגם, מודראטו קנטיבלה, הוא ארי פיני לואנר של יצירותיה בשנות החמישים המאוחרות ובשנות השישים המקדמות (מודראטו קנטיבלה הוטרט בומנו בידי הכמאי הבריטי פיטר ברוק).

דיראס מתארת בטכסט פרוזה, שלעיתים גישמע כשירה בעלת ריתמוס פנימי, רצוף שימש בקטעים קונטר-פונקטיים. היא מביאה קטעי דיאלוגי-סירוגין, תוך אי-בוד המקום, הזמן, המוטיבציה והרצף הדיגיני של האירועים בסיפור העלילה. הביקורת הגיירה את מקום ההתרחשות של סיפורי מרגרט דיראס בינות לקפלי המות, מודראטו קנטיבלה (מתון ושירת) ניפתח בשיעור-גינה של ילד משועמם ואור המשועממת לא פחות, אחרי השיעור מודענות האם למראה גופה שותתת דם בביסטורו השכן. האם הצעירה, אן דינארד היפה, שבה וחוזרת בעקבותיה עם בנה, אל אותו ביסטרו השוכן ליד הגמל, אל המקום שם התמטטה הגופה, ומתקשרת וחוקרת בהדרגה גבר אלמוני בשם שוון.

* מרגרט דיראס — מודראטו קנטיבלה לה: עברית: ק. ברתיני; ספרי סימן קריאה + הוצאת הקיבוץ המאוחד, 90 רית 17 x 10. 80 עמודים (ריכה רכה).

מרגרט דיראס מילים, חיים ומוות

בצרפת היא פוליטית עד מאד, ולמעשה שונה מהעיסוקים הכימיעטאבסטרקטיים של דיראס וחבריה ל„רומן החדש“.

איזכור

נורית וגידעון

אחד הנישכחים והבולטים שבין הסופרים בארץ-ישראל בתקופה שבין שתי מלחמות-עולם, הוא הסופר ישראלי זרמי (1909—1947) מחברם של עומים, ימים יחפים, הנפט זורם לים התיכון, נחלת אבות ועוד כעשרה ספרים נוספים שראו אור.

סיפורו הנפט זורם לים התיכון* הוא ספרייסוד בולט ונישכה על התקופה בין מלחמות העולם בארץ, ורחי הצליח לתאר

* ישראל זרמי — הנפט זורם לים התיכון; הוצאת הספרים הארץ-ישראלית, ירושלים תרצ"ז, 301 עמודים (כריכה קשה).